

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิบัติงานวิชาชีพครูถือว่าเป็นภาระงานที่สำคัญยิ่งของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูในหลักสูตรผลิตครูที่สถาบันผลิตครูทุกแห่งต้องให้ความสำคัญและดำเนินการให้มีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร การปฏิบัติงานวิชาชีพครูเป็นภาระงานที่นักศึกษาครูทุกคนได้มีโอกาสนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนจากสถาบันผลิตครูไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานวิชาชีพครูในสถานการณ์จริงในโรงเรียน และชั้นเรียนตามบทบาทหน้าที่ของครูที่พึงปฏิบัติ อนึ่ง การปฏิบัติภาระงานดังกล่าวของนักศึกษาครูจะประสบผลสำเร็จ บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใดต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ อันได้แก่ ความพร้อมของนักศึกษาครูในด้านวิชาการในการบูรณาการองค์ความรู้ต่าง ๆ ทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้จักวางตนและปฏิบัติตนต่อผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมและการได้รับคำแนะนำดูแลเอาใจใส่จากครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ตลอดจนการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับทางโรงเรียนและสถาบันผลิตครูจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาครูได้ปฏิบัติงานวิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีจริยธรรมและคุณธรรมความเป็นครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

จากการติดตามศึกษาปัญหาในการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของนักศึกษาครู พบว่าการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของนักศึกษาครูไม่บรรลุผลตามที่คาดหวังไว้ นอกจากจะมีสาเหตุจากตัวของนักศึกษาแล้ว ยังมีสาเหตุจากการนิเทศของครูพี่เลี้ยงของโรงเรียนที่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูและการนิเทศของอาจารย์นิเทศก์จากสถาบันผลิตครู (วรรณทิพา รอดแรงคำ และภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์, 2550 อ้างใน นันทิยา แสงสิน และนิธิดา อติภัทรนันท์, 2552) กล่าวคือ ในสภาพปัจจุบันครูพี่เลี้ยงมีภาระงาน หน้าที่ความรับผิดชอบมากขึ้นทั้งในด้านการสอนนักเรียน งานธุรการและงานพัฒนานักเรียน ทำให้ครูพี่เลี้ยงไม่มีเวลาตรวจแผนการจัดการเรียนรู้และเข้านิเทศการสอนของนักศึกษาครูอย่างสม่ำเสมอ หรือเมื่อนิเทศการสอนแล้ว

ไม่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง (มานะ รักษ์วงศ์, 2546 อ้างใน นันทิยา แสงสิน และ นิธิดา อติภทรนันท์, 2552) ในส่วนของอาจารย์นิเทศก์จากสถาบันผลิตครูนั้น มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบมากขึ้นเช่นเดียวกัน ประกอบกับโรงเรียนปฏิบัติงานวิชาชีพครูอยู่ห่างไกลจากสถาบันผลิตครู ทำให้อาจารย์นิเทศก์ต้องใช้เวลาในการเดินทางนาน ในการนิเทศแต่ละครั้งมีเวลาจำกัดในการให้ข้อมูลย้อนกลับหลังการนิเทศการสอน เพราะต้องรีบกลับไปสอนและปฏิบัติภารกิจอื่น ๆ จากหน้าที่ความรับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้นของครูที่เลี้ยงในโรงเรียนปฏิบัติงานวิชาชีพครูและอาจารย์นิเทศก์ของสถาบันผลิตครู ทำให้ไม่สามารถนิเทศการสอนของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ย่อมส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของนักศึกษาครู

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น การแก้ปัญหาโดยการพัฒนานวัตกรรมการนิเทศโดยการนิเทศที่หลากหลายโดยครูที่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ การให้เพื่อนช่วยนิเทศซึ่งกันและกัน และการตรวจสอบตนเอง น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของนักศึกษาครูให้ประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์ของกระบวนการวิชา ซึ่งการนิเทศโดยครูที่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และเพื่อนช่วยกันนิเทศซึ่งกันและกันต่างอาศัยพื้นฐานหลักการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) ซึ่งคำว่า คลินิก เป็นคำอุปมาอุปไมยเปรียบเสมือนห้องเรียนที่ใช้ค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมการสอนเหล่านั้นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ อันจะส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนต่อไป

หลักการนิเทศแบบคลินิกเป็นกระบวนการสังเกตการสอนในชั้นเรียนที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (Cogan, 1973, Goldhammer, Anderson and Kragewski, 1980) Glickman (1985) ได้เสนอขั้นตอนการนิเทศดังกล่าวไว้ 3 ขั้นตอน คือ 1) การประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้นิเทศก์กับผู้สอน (Pre-conference) มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้นิเทศก์รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนที่จะเข้าสังเกตการณ์สอน คุณลักษณะของกลุ่มนักเรียน ข้อจำกัดต่าง ๆ ของผู้สอน ผู้นิเทศก์มีโอกาสดำเนินการให้คำแนะนำ เสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนในบางประเด็นที่จำเป็น ตลอดจนตกลงกับผู้สอนหรือแจ้งให้ผู้สอนทราบเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนที่จะเข้าสังเกต และเครื่องมือที่ใช้บันทึกพฤติกรรมการสอน ซึ่งการประชุมปรึกษาหารือก่อนการสอนนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้นิเทศก์ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจต่อกันและกัน เกิดความสบายใจต่อกันและกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความราบรื่นในการนิเทศในขั้นต่อไป 2) การสังเกต

การสอน (Observation) มีเป้าหมายเพื่อบันทึก เก็บรวบรวมข้อมูล พฤติกรรมการสอนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ทั้งพฤติกรรมทางวาจาและพฤติกรรมทางกาย เช่น การใช้ภาษาของผู้สอน ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน การใช้สื่อการสอน การเสริมแรงและบรรยากาศในชั้นเรียน เป็นต้น เพื่อนักนิเทศก์จะวิเคราะห์พฤติกรรม รวบรวมเพื่อประชุมหลังสอน 3) การประชุมหลังสอน (Post-conference) มีเป้าหมายเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับกับผู้สอนและหาข้อสรุปร่วมกันในการปรับปรุงการสอน นักนิเทศก์จะให้การเสริมแรงถ้าข้อมูลที่วิเคราะห์เป็นเชิงบวก และให้การชี้แนะถ้าข้อมูลเป็นเชิงลบ ตลอดจนมีการอภิปรายเพื่อให้ผู้สอนพบคำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ด้วยตนเอง การอภิปรายซักถามต้องอยู่บนพื้นฐานของความจริงใจและไว้วางใจ นักนิเทศก์ควรเปิดโอกาสให้ผู้สอนให้ข้อมูลกลับเกี่ยวกับจุดแข็งและจุดอ่อนของการนิเทศ ระบุพฤติกรรมการสอนด้านใดที่ต้องการให้นักนิเทศในการสอนครั้งต่อไป หรือระบายความไม่สบายใจเกี่ยวกับบทเรียนที่ผ่านมา สำหรับการให้เพื่อนช่วยนิเทศซึ่งกันและกันนั้นนอกจากจะอาศัยหลักการนิเทศแบบคลินิกแล้ว ยังอาศัยหลักการนิเทศแบบกัลยาณมิตร (กรมวิชาการ, 2543) ที่เน้นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและนักนิเทศ สร้างความไว้วางใจ ความจริงใจต่อกัน และกันในการนิเทศ สำหรับการตรวจสอบตนเองเป็นการสังเกต ประเมิน และจัดการพฤติกรรมการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจและดูแลพฤติกรรมการสอนของตนเอง เพื่อพัฒนาการสอนของตนเองให้ดีขึ้นโดยการเขียนสะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองซึ่งเป็นการตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง (Palfreyman, 2005) ผลการวิจัยของ นันทิยา แสงสิน และนิธิดา อติภักธนันท์ (2552) เรื่อง การศึกษารูปแบบการบูรณาการการนิเทศนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู 1 สาขาภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า การบูรณาการการนิเทศช่วยพัฒนาความสามารถในการสอนของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูระดับดีถึงดีมาก นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูเห็นสอดคล้องกันว่าการบูรณาการนิเทศมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการสอนและควรดำเนินการต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนานวัตกรรมการนิเทศ นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู การนิเทศโดยครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ เพื่อนักศึกษา และการตรวจสอบตนเอง น่าจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการนิเทศนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูให้มีประสิทธิภาพอันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของนักศึกษาครูต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการนิเทศนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู 1 กลุ่มภาษา
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู 1 กลุ่มภาษา ที่มีต่อนวัตกรรมการนิเทศ
3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ด้านการสอนของนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู 1 กลุ่มภาษา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ 11 คน สาขาวิชาภาษาไทย 10 คน คณะศึกษาศาสตร์ ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาปฏิบัติงานวิชาชีพครู 1 ปีการศึกษา 2553 อาจารย์นิเทศก์ 4 คน ครูพี่เลี้ยง 21 คน และนักเรียน 766 คน

2. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้จะใช้หลักการและกระบวนการของการนิเทศแบบคลินิกเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนานวัตกรรมการนิเทศโดยอาจารย์พี่เลี้ยง การนิเทศโดยอาจารย์นิเทศก์ การนิเทศโดยเพื่อนนักศึกษา และใช้หลักการประเมินตนเองในการตรวจสอบตนเอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การนิเทศการสอน เป็นกระบวนการที่ผู้นิเทศก์ อันได้แก่ อาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง เพื่อนนักศึกษา ได้ช่วยให้คำปรึกษา ชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือเพื่อช่วยให้การสอนของนักศึกษาครูมีการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น

อาจารย์นิเทศก์ หมายถึง อาจารย์จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผู้ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ชี้แนะ และช่วยเหลือนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู

ครูพี่เลี้ยง หมายถึง ครูประจำการในสถานศึกษาที่นักศึกษาไปปฏิบัติงานวิชาชีพครู มีหน้าที่ให้คำปรึกษา ชี้แนะ และช่วยเหลือนักศึกษาที่อยู่ภายใต้ความดูแล

การนิเทศโดยเพื่อนนักศึกษา เป็นการนิเทศที่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู ได้ร่วมกันรับรู้ปัญหาและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติงานวิชาชีพครูโดยอาศัยพื้นฐานของความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความเมตตาต่อกันและกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์

การพัฒนานวัตกรรมกรณีพิเศษ เป็นการบูรณาการกรณีพิเศษ 4 รูปแบบ คือ กรณีพิเศษโดยอาจารย์พิเศษ โดยครูพี่เลี้ยง โดยเพื่อนนักศึกษา และการตรวจสอบตนเอง มาใช้ร่วมกันในการนิเทศนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครู 1

กรณีพิเศษแบบคลินิก เป็นกระบวนการนิเทศที่ออกแบบเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของนักศึกษาครู โดยทั้งผู้นิเทศและผู้สอนจะประชุมปรึกษาหารือก่อนการสอน มีการสังเกตการสอนและบันทึกข้อมูล ตลอดจนนำข้อมูลจากการสังเกตการสอนมาใช้เป็นข้อมูลในการประชุมหลังการสอน เพื่อปรับปรุงคุณภาพการสอนของผู้สอนอันจะส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน

การตรวจสอบตนเอง เป็นกระบวนการสังเกต ดูแลพฤติกรรมการสอนของนักศึกษา ปฏิบัติงานวิชาชีพครู แล้วประเมินเพื่อปรับปรุงการสอนของตนเองให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูจะบันทึกสะท้อนคิดหลังการสอนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ในการสอน ทั้งประเด็นที่ตนเองประสบความสำเร็จและประเด็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้นวัตกรรมกรณีพิเศษนักศึกษาครูที่มีการบูรณาการกรณีพิเศษหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อแก้ปัญหากรณีพิเศษ
2. เป็นแนวทางในการนิเทศการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของนักศึกษาในสถาบันผลิตครู
3. เป็นแนวทางในการนิเทศการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศและกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ
4. เป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมกรณีพิเศษการปฏิบัติงานวิชาชีพครูของสถาบันผลิตครู